

KATEHEZE

(ZA SREDNJOŠKOLCE/STUDENTE)

ČOVJEK I NJEGOVA SUDBINA

Jednoga dana dozove kralj dvorsku ludu i dadne joj neobično žezlo rekavši: „Sačuvaj ga sve dotle dok ne naiđeš na veću ludu od sebe.” Luda primi žezlo uz smiješak. U svečanim bi zgodama nastupala s vlastitim žezlom. S vremenom međutim kralj teško oboli. Jednom dok je dvorska luda sjedila uz njegov krevet reče:

- Odlazim na dalek put.
- A kamo odlazite? – upita luda.
- Ne znam.
- Bit ćete dugo odsutni?
- Zauvijek.
- Da li ste spremili sve potrebno za put?
- Nažalost, ništa.
- Onda uzmite ovo – reče luda i stavi u kraljeve ruke svoje žezlo.

I. VJEČITA NAPAST – ZABAVLJATI SE

Sigurno si već čuo izreku „ludi život!” ili „Tu se ne zna ni tko pije ni tko plaća!”

Ovo naše XX. stoljeće koje mahito juri u razvoj obiluje začuđujućim napretkom ali i strašnim problemima. Danas se više nego

ikada prije pitamo: Kuda ide čovječanstvo? Koja je njegova budućnost? Da li smo i koliko izgradili osobu? Kako osigurati vlastitu sudbinu?

Mnogi žive slijepo se prepuštajući životu. Njihovo je geslo: „Uzmi sve što ti život pruža!” Ima ih koji tragaju za sigurnošću, za odvažnošću, rade svoj posao i zaslužuju kruh svakidašnji. Oni kažu: „Zar nije ipak najpreče živjeti?” Neki opet razmišljaju, postaju svjesni mnogostrukosti problema i obeshrabre se. Filozofija ih najčešće razočara jer ona danas nije „ljubav mudrosti”, „škola umovanja”; ona je nešto sasvim drugo. Ona se često izgubi u pitanjima i idejama. Što je istina? Prepustiti se životu, malograđanštini, skepticizmu, odbiti suočenje sa samim sobom, s drugima, s Bogom.

II. „ČOVJEK JE TRSTIKA KOJA MISLI”

Kad pomislim da je moj život kratko trajanje u vječnosti koja mu prethodi i pretječe ga, kad sagledam taj mali vidljivi prostor kojega zauzمام smješten u beskrajnim prostranstvima o kojima ništa ne znam i koji sa mnom uopće ne računaju, ulazim u

čudenje koje me zastrašuje. „Tko je mene tako odredio?...“ Čovjek nije ništa drugo doli obična trstika, ali „trstika koja misli“. Potrudimo se dakle da dobro mislimo.

Ja sam zapravo već „ukrcan“, ne mogu više ispočetka zaživjeti. Stoga mi nema druge nego da budem krajnje razborit i da izdržim.

Moram razmišljati o postojanju koje se ne može ponoviti, i truditi se izvršiti zadatak sa što manje pogrešaka.

Što je za mene posao, sreća, novac, društvo, ljubav, obitelj, mir u svijetu; čemu se mučiti svakodnevno; što je za mene smrt, život nakon smrti, Bog?

Moram usvajati navike koje će me pridružiti sveukupnom univerzumu.

Netko mi može ponuditi način kako riješiti probleme koji me muče, ali nitko me ne može zamijeniti u rješavanju tih problema.

III. NIJE LI SVE TO APSURDNO?

Čim čovjek otvori novine, već se susretne s radošću i tjeskobom. Govori se o uspjesima i o kriminalu, predstavljaju nam se dobri i loši primjeri. Postoji opća žudnja za srećom, ali se istovremeno provlači sve očitija bojazan da ne uništimo svijet. Ostajemo za bezeknuti pred tolikim neredima!

Čini se da i sudbina pojedinca pliva u kaosu. Jer ako život uopće nema smisla, kako ga može naći moj vlastiti?

U vezi s tim obično se nuđaju dva rješenja. Kaže se:

a) Ništa se u ovom svijetu ne može razumjeti, i, jer je život apsurdan, naravno nema objašnjenja.

b) Život da bi bio apsurd? To je nemoguće. Einstein ostaje ushićen pred harmonijom koja vlada u materiji. Dovoljno je pogledati znanost koja ne bi mogla postojati kad u svemiru ne bi bilo inteligencije. Kako bi se samo moglo zamisliti da su jedino počelo života i ljudska sudbina bez objašnjenja?

IV. LJUDSKI DUH PRED POSTOJANJEM

Čovjekov duh mora otkriti vlastito mjes-

to, zatim shvatiti istinu. Budući da je stvarnost u sebi kompleksna, ne mogu na kraju krajeva biti dovoljne moralne kvalitete kao: dobronamjernost, iskrenost... Traže se i druge sposobnosti: podvrći se stvarnosti, sposobnost da se otkrije njezina stupnjevitost, posegnuti pravovremeno za sredstvima istraživanja tih stupnjeva.

A – Stupnjevi stvarnosti

Sva nebeska tijela, svod, zvijezde, Zemlja, manji su od najmanjega duha, jer duh je u stanju da spozna i da sebe spozna, dok tijela ne mogu ni jedno ni drugo.

Sva nebeska tijela i svi duhovi ne vrijede koliko najmanje djelo ljubavi jer je ljubav pojam višeg reda.

Sva tjelesa zajedno ne bi bila u stanju izvesti jedan čin ljubavi jer ljubav pripada redu nadnaravnoga! (Pascal 193). U ovaj najuzvišeniji red, čovjekov duh ulazi s mukom. Riječ nadnaravan stvara krizu: odbaciti ili ga prihvatiti?

B – Odbaciti narav?

„Vi trebate pronaći svoju istinu. Ne trebate prihvatiti ništa što sami niste otkrili.“ Ispravan je ovaj poziv na osobno produbljenje istine, ali on može biti konstruktivan i destruktivan. Postoje naime mislioci vrlo „vješti u rušenju, kako oni kažu, građanskih predrasuda, vješti da sve stave u pitanje, kako bi se na kraju održala njihova briljantna dijalektička igra“ (Danielou).

Za takve ne postoji nadnaravni red jer on prebiva izvan našega razuma koji obuhvaća samo konkretne stvarnosti, tj. one koje se mogu opipati i kontrolirati.

Moramo, međutim, pažljivo ispitati takvo odbacivanje. Identificirati prije svega realno s racionalnim. Kako je moguće da čovjekova misao bude jedina mjera cjelokupne stvarnosti? Čovjek je sklon uvijek negirati ono što se pokazuje neshvatljivo. Ali „sve ono što je neshvatljivo ne prestaje ipak bivovati“ (Pascal 430).

Ako postoji samo jedna jedina mogućnost

za otkriće čovjeka koji bi bio nešto više od običnog dvonošca, zar ne bismo trebali učiniti sve da tu mogućnost iskoristimo? U tom slučaju jednakost stvarno = racionalno možda i nije apriori stvar filozofije...

Sartrov egzistencijalizam shvaća... „Nema drugog svijeta osim ovog čovjekovog subjektivnog svijeta.”

U čemu je stvar? Da li je uopće filozofiranje negirati nešto s onu stranu razumskoga ili razumom pristajati i prihvaćati ono što ga nadilazi? Ili da pitamo dvonošca za „prašumu” u kojoj se može samo izgubiti?” (Malegne). „Postoje dvije skrajnosti: isključiti razum, i, ne dozvoliti ništa drugo osim razuma.” (Pascal 235).

C – Ili prihvatiti?

Mogu li ja, a da ne povrijedim dostojanstvo filozofije, isključiti – barem kao radnu hipotezu – bezgranični prostor na kojega mi Shakespeare vraća pažnju: „Horacije, na zemlji i na nebu ima takvih stvari o kojima tvoja filozofija niti ne sanja” (Hamlet I, 5).

Ali kako prepoznati da li je nadnaravno samo lijep san, tvorevina moga duha ili autentična realnost?

V. PROBLEM I MISTERIJ

A – Svijet objektivnog i svijet subjektivnog

Prvi zadatak stvarnog i pomnog rasuđivanja jest prema G. Marcelu, shvatiti svijet objektivnog – dominantnu točku problema i svijet subjektivnog – područje misterija.

Objekt (od ob-icere = od-baciti) jest konkretna stvarnost, nešto izvanjskoga: moja svakidašnjica, prozor, materijalni svijet... On nalaže probleme znanstvene, tehničke i druge naravi.

Subjekt, to je moj ja svjestan i slobodan, nutarnja svijetlost, „trstika koja misli”, ja koji se ne zadovoljava samo razmišljanjem nad subjektima, nego se pita o vlastitom bitku i o vlastitoj sudbini... Ja izabirem i rješavam probleme, imam spoznaju, koristim neizmjereno polje objektivne stvarnosti, imam

neprestanu pomoć raznih znanosti i tehnike.

Što se događa u svijetu subjektivnoga? Tu sam ja subjekt koji misli, pred sobom vidim objekte, ja ih prihvaćam. Uza sve to ja ne mogu biti objekt problema, nego sam nešto daleko šire, bitnije, dublje; ja sam „tajna” (misterij). Misterij je nešto zašto sam ja odgovoran. „Misterij nadilazi sve moguće tehnike” (G. Marcel, *Le Mystere de l'Étre*. I. p. 227). Ali ako punina bitka nadilazi područje mojih problema i ide dalje preko uobičajenih načina spoznaje, nisam li ja možda primoran ostati na površini stvarnoga i nikad se do kraja ne spoznati?

B – Krist svjetlo

Ne, nismo bez izlaza. Milioni i milioni svjedoče to kroz stoljeća, kršćanin to poriče.

Istina je da će uvijek jedan dio čovjeka ostati skriven. Drugim riječima: čovjeku nije poznat odgovor na pitanje vlastitog počela i svršetka. Na to pitanje čovjek sam nije u stanju dati odgovor. To je pitanje koje nadilazi naše vlastite mogućnosti i tu je svaki čisto ljudski humanizam iluzija. Čovjek bi morao s pravom ostati pesimista da na ovo pitanje nije već ponuđen odgovor. Taj odgovor nije međutim od čovjeka. Pascal kaže: „Mi se spoznajemo kroz Isusa Krista.” „Krist je onaj koji razjašnjava posljednji smisao našeg postojanja. Posljednju čovjekovu zagonetku ne rješava znanost ni filozofija. Nije dosta da govore Einstein i Oppenheimer, nije dosta da nešto kažu Hegel ili Heidegger. Potrebno je da se čuje zvuk jedne druge riječi, one koja se savršeno izrazila u Isusu Kristu” (Jan Danielou, *Etudes*, siječanj 1963).

C – Filozofija i Objava

Ispravno uočava filozof Maurice Blondel kad kaže da čovjek ima neizbježnu sudbinu. To je problem za koji filozofija ne može ne biti zainteresirana i ostati mirna, a ona je znanost koja se po svojoj naravi smatra nemoćnom da dadne na to pitanje konačni odgovor. Ako ništa drugo, treba zauzeti

stav otvorenosti i biti sposobna da ga prihvati.

„Razum na kraju krajeva mora priznati da postoji bezbroj stvari koje ga nadilaze. On bi bio krajnja bijeda kad ne bi došao do te spoznaje” (Pascal).

Upravo je ta činjenica razlog da filozofija mora odustati da bude kompetentna. Ona se nalazi pred stvarima koje su drugog „reda”.

Ostaje joj samo njezina zadaća, a to je da ustvrdi: „sve ono što nije doista razumsko, ne može biti objavljeno”.

„Zadaća je filozofije opisati i razlučiti istraživačku znanost konstruktivnog tipa od filozofske spoznaje misaonog karaktera i od religije koja pretpostavlja razum, ali ga nadilazi jer vjera zahtijeva objavu. Ona traži potpuno povjerenje osobe u osobu” (Jan Lacroix p. 135).

VI. TRI REDA PRISUTNOG U STVARNOM

a) Na razini materije i „tijela” treba se služiti prikladnim sredstvima da bismo se mogli precizno izraziti (elektronski mikroskop za molekule i atome, teleskop za astronomska promatranja). Inače bi bilo bolje ne istraživati!

b) Na razini ljudskih bića, tj. „duhova” stvarnost postaje složenija.

Pored dokaza koje nam nudi eksperimentalna znanost dolazimo i do drugih činjenica, onih koje nam drugi svjedoče. Drugim riječima, mi vjerujemo u ono što su drugi vidjeli, otkrili ili ustvrdili i to prihvaćamo već prema tome koliko nam se čini istinitim pruženo svjedočanstvo. U ovom slučaju mi se nalazimo pred svijetom naše nutarnosti.

Samo osobe posjeduju nutrinu koju ne može pojmiti nikakva tehnika. Zapravo svatko od nas ima moć maskirati ili razotkriti vlastitu intimu. To je ono što P. Loew objašnjava u svom pismu jednom inženjeru. „Budući da si ti zaručnik, lako ćeš me razumjeti ako se poslužim primjerom tvoje Monike. Izmjeri je, analiziraj, stavi na vagu, izračunaj je i onda dođi i reci mi da li si otkrio ljubav koja te privlači njoj. Tehnika ne objašnjava sve. Tvoji prijatelji i ti sam za-

boravljate intuiciju. Monika će ti objasniti, jer žene su posebno nadarene! Intuicija je direktni uvid bez posrednika, to je ispitivanje kroz šutnju s puno ljubavi i poštovanja. To je međusobna izmjena u kojoj šutnja govori više od riječi.” Kako se može doći do spoznaje nečije nutrine bez ovih sredstava koje ne može nitko instalirati, tj. bez povjerenja, iskustva da si voljan i darivanja čitave osobe!

c) Na razini nadnaravnoga. Tako eto ljudsko srce može ostati mali misterij za jednog inženjera. Mnogo više razloga za to ima Božji misterij. Ako nam objava Isusa Krista donosi zadnju istinu o Bogu i o našoj sudbini..., ako je Bog osoba, ako je on ljubav, kako možemo spoznati svoju tajnu bez povjerenja, bez ljubavi?

„Kad je riječ o Bogu, riječ je o Bitku koji je izvor mog bića. Onoga koji me posjeduje više nego ja sebe samoga. Uzvišeniji je od svih drugih bića i daleko intimniji... Radi se o nečemu što je daleko savršenije od jednostavnog funkcioniranja bezlične inteligencije” (De Lubac, Sur les chemins de Dieu p. 73).

Što nam onda ostaje bez svjetla Kristova? Kratkovidan pogled na okljaštrenu stvarnost. Zar nije mučno u tom slučaju živjeti sudbinu apsurdna u nesuvislom svijetu?

Proučit ćemo ovdje zajedničke glavne oblike suvremenog ateizma pokušavajući otkriti vrijednosti i nedostatke.

Ne smijemo se iznenaditi nad teškoćama koje ćemo susretati tražeći razloga za svoju vjeru. Dok tako nastojiš operirati tim razlozima uvjeravajući nekog od svojih prijatelja nevjernika, dobro je voditi računa ne samo o argumentima, jer radi se o susretu, o prihvatanju u ljubavi. Pretpostavlja se da potpuno uspijeva samo onaj koji slijedi Isusa Krista u vlastitoj sudbini.

ATEIZAM

Već se i kod tvojih školskih kolega opaža sasvim različit način shvaćanja života. Na

sasvim religioznoj razini postoji mnoštvo najrazličitijih oblika nevjere: skeptici, laicisti, antiklerikalci, bogomoljci i indiferentni, zatim ateisti i vjernici, ponekad podjednako iskreni, i na kraju apostoli.

Kad bi se sudilo prema njihovim ponašanjima, bilo bi ih gotovo nemoguće složiti. Nije se bez razloga govorilo da ima „mnogo onih koji su vani, a čini se da su u Crkvi, i mnogih koji su u Crkvi, a čini se da su izvan nje” (Sv. Augustin).

Sva sreća da naš zadatak nije razlučivati; radije ćemo analizirati i shvatiti mentalitet.

I. ŠTO JE ATEIZAM

A – Definicija

Ateizam (od grčkog: a - theos = bez Boga) jest negiranje postojanja ili korisnosti Boga.

B – Različiti tipovi

1. *Obični ateizam.* Služi se parolama i predrasudama (povlači se pitanje inkvizicije, netrpeljivosti, nepostojanje Isusa Krista). Ima puno instinktivnog a malo razumskog, zato je već nadiđen.

2. *Praktični ateizam.* To je najprisutniji. Boga se ne negira, nego ga se stavlja na stranu. Ovdje se može ostati indiferentnim sve dotle dok se ne pojave duhovni problemi. Materijalista ne misli na drugo osim na bogatstvo kao nenadomjestivo sredstvo da se domogne užitka i blagostanja. Imenom jest kršćanin, ali nije djelom. Današnji fenomen pod imenom dekristijanizacija jest predmet studija koji promiče sociologija religije.

Uvjereni smo da je unatoč verbalnom prihvaćanju Boga religiozni osjećaj počeo sve više odumirati. Od kršćanina koji gleda vlastitu udobnost prelazi se na formalizam kulta, povremenu vjersku praksu sve do degeneriranog praznovjerja itd.

3. *Ateistički humanizam.* Ovaj je najzobiljniji. Ide za tim da čovjeku pruži onu veličinu i sreću koju mu osporava vjera u Boga. Zbog toga za polazište ima nijekanje njegova postojanja, štoviše – ubija ga. Suvre-

meni ateizam rađa se iz početnog odbacivanja. Tu se ne čine nikakva istraživanja, ne pita se ni povijest ni priroda; pita se jedino ljudska svijest da bi se na kraju moglo zaključiti kako ne postoji nitko i ništa.

Prvo načelo ateizma, dapače prva njegova tvrdnja jest „Bog ne smije postojati da bi mogao postojati čovjek” (Einne Borne). Ovaj se ateizam odnosi prije svega na Marxa, Nietzschea i Sartra. O njima će još biti govora.

II. UZROCI ATEIZMA

A – Obični uzroci

Samim tim što postoje ateisti, očito je da Bog nije vidljivo dostupan čovjeku. To je znao i sveti Toma. Napastima ateizma pogoduju i same životne prilike. Čovjek, doduše, može pozitivno razmišljati o svijetu, međutim kad razmišlja o vlastitoj egzistenciji, čini se da ne može pravo zaključiti jer nije u stanju iz nje eliminirati zlo.

B – Novi uzroci

Čovjek je nekoć gledao u prirodi djela Božja. Suvremena znanost, međutim, pronalazi sve razumskija objašnjenja za postojanje svemira, što ima za posljedicu gubitak „osjećaja za sveto”.

Nekoć je čovjek bio bliži vlastitim granicama, dok mu danas napredak tehnike pruža sve više osjećaj suverenog gospodara a posljedica toga je – kao takav ne može ponizno moliti.

III. SNAGA I SLABOST ATEIZMA

„Ateizam je znak sile čovjekova duha, ali do određene granice” (Pascal 225). Koje su dakle vrednote i gdje su granice ateizma?

A – Ateizam i humanizam

1. *Čini se da ateizam sadrži autentične ljudske vrednote.*

Za ateistu postoje problemi od znatne

važnosti za sam čovjekov život. Međutim, za njihovo rješenje potrebno je bezuvjetno odstraniti Boga.

Nije li istina da ateista vidi često i s punim pravom kako vjerniku nedostaje srčanosti u potrazi za pravim humanizmom. Vjernik teži za onostranošću života i svijeta i time stavlja na kocku živu prisutnost u „sadašnjem trenutku”. Prof. Friedrich Herr nas strogo opominje: „Evropski ateizam karakterizira dinamika, znak snažne volje... volje da održi i razvije zajedničku borbu svih ljudi protiv smrti, apsurdna, okrutnosti, bijede, koji su se sakrili iza slike Božje da bi tako sakrili vlastite slabosti.” Je li to življeno kršćanstvo?

2. *Kršćanstvo ostvaruje integralni humanizam.*

Veliki broj ateista ima krivo kad misli da bi se čovjek mogao ostvariti samo uz uvjet da se usprotivi Bogu. Za kršćanina je istina nešto drugo. Bog je stvorio čovjeka na svoju sliku da bi mogao s njime ući u intimno zajedništvo i uživati beskrajnu sreću. Savršen model takvog kršćanina jest Bogočovjek Isus Krist. On nam je jedino osvjetljavao misterij patnje i smrti. On našem životu daje pravu mjeru i pravi smisao. Treba ga već sada slijediti; moglo bi biti prekasno ako budemo čekali zadnji čas, čas istine kad ćemo se naći pred velikim Vratima, pred njegovim likom, među očajnima ili vječnim sretnicima. Ne ostvariti vlastito spasenje, znači upropastiti čitavu egzistenciju. „Bog je tako ljubio svijet da je dao svoga Sina Jedinorođenog da svaki koji vjeruje u njega ne propadne, nego da ima život vječni. Bog nije poslao svoga Sina da osudi svijet, nego da svijet spasi” (Ivan 3,16).

B – Ateizam i potraga za pravim Bogom

1. *Zaslugom ateista uklonjena je kriva slika Boga.*

„Ako je Bog stvorio čovjeka na svoju sliku, čovjek mu je dobro odgovorio”, - kaže Voltaire svojom poslovičnom ironijom.

Kada se Bogu ne dadne neprijateljski izgled Zeusa (bog osvetni, gospodar, moćan,

neosjetljiv za naše probleme), onda mu čovjek načini odveć ljudski lik (bog iz koristi, domaći, nesigurni glas naših želja, zakrpa za naše nedostatnosti). Želja za tako bliskim Bogom podsjeća me na prizor iz Izlaska kad su se Izraelci klanjali zlatnom teletu, vjerujući da časte Jahvu koji ih je izveo iz Egipta.

Jean Lacroix je s pravom primijetio: „Ništa nas ne smije čuditi ili sablažnjavati: čovjek ne može shvatiti bez predodžbe i predodžba Boga poprima ljudske likove.” Uza sve to ne smije se poistovijetiti predočavanje objekta sa samim objektom. Predočavanje je za čovjeka sredstvo razumijevanja ili još bolje gledanja. Dakle, nije bitno predočiti sebi, nego proniknuti duhom još dalje od predodžbe. I duh je relativan kao što smo i mi sami te neće moći predočiti sebi Apsolutnoga, osim u relativnoj formi, dakle ograničeno.

Možemo reći da ateizam ima zadaću da pročisti. On „oslobađa od učmalosti” naše lažne predodžbe Boga; primorava nas da bez daljnega ispravimo svoje gledanje, primorava nas da svoj način poimanja Boga združimo s njegovom ljubavlju i veličinom.

Već je i sv. Justin govorio o kršćanima drugog stoljeća: „Nazivaju nas ateistima. Sigurno, mi to želimo biti. Mi smo ateisti pred ovim nazovi bogovima ali vjerujemo u pravoga Boga.”

2. *Da li će ateista znati tražiti pravo lice Isusa Krista?*

Istina je da se nevjernici i vjernici slažu u odbacivanju slike nedostojne Boga, ali uza sve to jedno je sigurno: raskrinkati nešto nije isto što i odrediti ga.

„Odbaciti Boga zbog ljudskih iskrivljenja i odstraniti religiju zbog zloupotreba koje neki ljudi čine, može biti učinak neposvješćene nutarnje jasnoće.” Čini se da mnogi nevjernici premalo traže istinu; štoviše čini se da bježe od nje prelazeći bez zaustavljanja s jedne primjedbe na drugu. Oni mogu imati u svojoj biblioteci Bibliju zajedno s Budinim životopisom i filozofskim djelima. Nevolja je u tome što sve to stavljaju na istu razinu, zanemarujući prvenstveno mjesto Isusa Krista. Moramo na kraju zatražiti da i

nevjernik postavi u pitanje svoju nevjeru. „Ne tražite li možda duhovnu lijenost i udobnost u ateizmu? Nisu li to suptilni oblici nutarnjeg odbacivanja i zatvaranja pred onostranošću? Neka vrsta ljudske idolatrije? Zar nije kroz povijest bilo ljudi koji su živjeti autentični odnos s Bogom stavljali u pitanje humanizam, ali ne da ga negiraju nego, da ga učine još blistavijim? Pa dobro, i među religijama izranja judeo-kršćanska s tisuću božanskih aspekata.

„Sve kad biste htjeli iznijeti sve padove i promašaje, vi ipak nikada nećete moći ukloniti s puta Isusa Krista i njegove istinske vjernike” (Père Liégé).

C – Ateizam i autentična religija

1. Ateistima se priznaje zasluga za odbacivanje licemjerstva.

Ako naš način shvaćanja Boga može skrenuti u idolatriju, naša zauzetost u molitvi i služenju može isto tako poprimiti razne devijacije: pobožnost koja graniči s praznovjerjem, duhovne nastranosti, religiozni folklor, više turistički nego sveti pokreti, oblici čiste trgovine...

Mounier nas potiče da se okanimo „sušičavosti kršćanskog života”. Poniznost može degenerirati u kompleks grijeha, od djetinje predanosti stvara se djetinjasti mentalitet, poslušnost se okreće u pasivnost, ljubav prema križu u mazohizam, čistoća u nespretnosti i ignoranciju o ljubavi i životu.

Kako može ne biti u pravu nevjernik kad odbacuje slične nastranosti? I kako one mogu častiti Boga? Naravno da ne može biti prihvatljiva nezrelost. Krist ne želi da ga se slavi usnama i ne može mu biti po volji kad se prednost daje slovu koje ubija pred duhom koji oživljuje... Priznajmo s poniznošću da ponekad odstupamo od autentičnog svjedočenja koje je Krist tražio od svojih učenika. Mi vjernici također odbijamo s istom zabrinjavajućom istinom priznati učinjene izdaje protiv Duha Božjega.

2. Zar je teško klanjati se „u duhu i istini”?

Postoji li još uvijek štetna zapreka za ate-

istu, tj. ona da je otišao predaleko, da je pretjerao u odvažnosti?

„Licemjerstvo, praznovjerje, djetinjasto ponašanje može ući u ono što ljudi kažu i misle o Bogu u kultnoj molitvi... Ova beskrajna bijeda ne smije učiniti da izgubimo iz vida mali plamičak koji treperi u dubini duše; on nije nikad posve utrnut, s vremena na vrijeme oslobodi se i rasplamsa u lijepu i živu svjetlost” (De Lubac).

Naći pravog i gorljivog kršćanina to je za istinskog učenika isto što i susresti samog Krista koji nastavlja hvalu Ocu i sebe dariva u svojoj braći po ljudima. To je „klanjanje u duhu i istini.” Nemoguće je štovati Krista a da se ne čini isto ono što je on činio.

IV. DIJALOG S NEVJERNICIMA

A – Dvije zapreke

1. *Zabrinutost:* „Svaki put kad kršćanin čuje riječ 'ateizam', uplaši se kao zec zatečen na spavanju” (Friedrich Herr).

Treba biti razlog da stupiš u obranu zato što je ateista naizgled jači od tebe...

2. *Spontani optimizam.* Ne smiješ na brzu ruku poistovjetiti nevjernika s vjernikom koji nijeće da to jest.

Dijalog zahtijeva više od dobrih argumenata: bratski i poštovanja vrijedan pogled. Krist ljubi onoga koji je pred tobom. Njegovo otkupljenje ga je skupo stajalo...

B – Dva zahtjeva

Kršćanin pred nevjernikom: „Čovjek postaje ateist onda kad se osjeti bolji od svoga Boga” (Proudhon). Da bi taj moj prijatelj ponovo našao vjeru, Gospodin ga šalje meni. Zbog toga je potrebno u riječima i u djelima zračiti njegovu prisutnost, dati svjedočanstvo istine i ljubavi. „Ali ako on zapazi moju osrednjost i upita čemu ta moja vjera, to za mene mora biti poziv da budem što autentičniji, a ne da se obeshrabrim.”

Nevjernik pred kršćaninom koji mu kaže: „Nemoj ostati na ironiji rugajući se bogomoljcu i onome koji se pretvara. Lako je kri-

tizirati; naš zanat nije lagan. Jesi li ikada iskreno tražio Isusa Krista? Jesi li s poštovanjem pročitao Evanđelje? Nije predugo. Jesi li se potrudio da pred njim razmisliš i ponizno moliš? Da li bi bio spreman prihvatiti njegovu milost? Što pozitivnoga poduzimaš da ti je može ponuditi?

U prijateljstvu želiš potpunu radost, to jest obraćenje nevjernika koji su ti dragi. Vjera ne može drukčije doći osim kroz otvoreno srce; štoviše, ona je „svjetlo odozgo”, milost koja se moli od Krista. Jesi li spreman pred euharistijskim Kristom moliti ovu molitvu: Meni je teško što oni ne znaju da ti postojiš, ti, jedini pravi Bog. Oni si ne mogu predstaviti tvoju prisutnost niti naviješteno tvoje kraljevstvo koje se gradi već u ovom svijetu. Oprosti nam naše slabosti, naše nepouzdanje, propuste u dužnostima, sve je to njih moglo udaljiti od tebe. Kad bi upoznali tebe pravog i istinitog Boga, ljubili bi te i slijedili kao i mi, i još bolje.”?

„O Gospodine, pošalji svoga Duha da obnovi lice zemlje!”

VJERA I ZNANOST

Donosimo nekoliko redaka iz pisma mladog inženjera koji radi na montaži eksperimentalnih nuklearnih baterija. Pismo je poslano prijatelju svećeniku.

„Neke sam nedjelje prisustvovao misi ovdje u obližnjem selu. Prethodne večeri pošao sam kasno na spavanje jer sam htio dovršiti jedan izvještaj. Moram priznati da sam na misi bio samo tjelesno prisutan. Moj duh je bio uronjen u projekt i njegove prednosti tako da nisam uopće slijedio što se događa na oltaru, ne bih bio u stanju reći niti o čemu je bila propovijed. Trgnula me naglo iz fantaziranja moja žena koja me digla želeći proći na pričest. Istom sam tada došao sebi i postao svjestan mjesta u kojem se nalazim i onoga što se oko mene zbiva. Istog sam momenta shvatio da je sve to bilo negdje tako daleko i da sam ja bio stranac za

sve što me je okruživalo. Svećenikove su mi geste bile prazne, bez ikakve znakovitosti. Gotovo da sam se prestrašio... Tih dana mi je došlo u pamet razmišljanje jednog kolege. On je ateist i marksista i razmišlja ovako: '... vjera je zastarjela jer ne odgovara potrebama našeg vremena, ona je jednostavno pitanje osjećaja. Znanstvenik bi se trebao osloboditi tog balasta starih obreda.' Drama je započela kad sam se trebao konačno odlučiti. Vidio sam da bi me ovakvo vjerovanje dovelo u licemjerje, ali sam se bojao da odlazak iz vjere ne bi pogodio moju ženu.”

Ovo pismo donosi jasno stvarnu poteškoću: mogu li znanstveni mentalitet i vjera postojati jedno pored drugoga? Ovaj tako rasprostranjen problem zakomplicirala su kroz stoljeća kriva shvaćanja i prevelike želje. Vratimo se, dakle, malo unazad.

I. POVIJEST JEDNOG LOMA

A – Srednji vijek – jednostrano gledanje svijeta

U srednjem vijeku znanost i teologija nisu uopće imale poteškoća jer počeci moderne znanosti sežu tek u 1500. godinu. Empirijska je znanost u ono vrijeme bila bliža epohi kromanjonca nego atomskom dobu. Ono što će kasnije postati znanost u pravom smislu riječi bilo je samo nagađanje u izvanrednim zgodama domaćeg života. S druge strane, tome je doprinijela kozmologija na koju se odnosila čista fizika, a koja se slagala s izvještajem o stvaranju i s knjigom Postanka. Ona je bila sastavni dio općenite znanosti, a vrhunac je dosizala u razumskim dokazima Božje opstojnosti. Objava je tako samo okrunila prirodnu teologiju... U takvoj sintezi, na žalost, bilo je rupa i skokova.

B – Prijelomno 17. stoljeće i slučaj Galileja

U ono vrijeme svijet se poimao onakvim kako su ga opisali Ptolomej i Aristotel: nepomična zemlja u središtu svemira, okružena sa oko 20.000 zvijezda koje su smješte-

ne blizu naše planete. Zatim je došao Galilej (1564–1642).

Posjedovao je tehničke sprave, odvažnost i genijalnost. Njegova tvrdnja da se zemlja kreće oko sunca, suprotno od geocentrizma, izazvala je pravu revoluciju. Godine 1616. tu ideju da je sunce središte kozmosa, da se zemlja kreće i da nije središte kozmosa, osudila je Crkva kao protivnu Svetom pismu, filozofski smiješnu i apsurdnu. Kako shvatiti ovu osudu?

Nema sumnje da je Galilej tada donosio neprovjerljive dokaze i riskantna objašnjenja. Imao je međutim pravo prigovoriti loše informiranim teolozima koji su htjeli prosuđivati zakone fizike u ime vjere, s pravom se usprotivio njihovoj krivoj interpretaciji knjige Postanka. Imao je hrabrosti osporiti da su filozofija i teologija vječne tim više što se baziraju na kozmologiji krivih pretpostavki.

Posljedice osude su bile strašne. Gotovo tri stoljeća rastao je antagonizam između znanosti i vjere, a bilo je i drugih sukoba kao onaj u vezi s evolucijom i biblijskom egzegezom i drugi koji su kasnije nadolazili. Drugi vatikanski koncil dao je pravo Galileju. „Neka nam stoga bude slobodno požaliti neke stavove, kojih je nekada bilo i među samim kršćanima zbog toga što nisu dovoljno shvatili opravdanu autonomiju znanosti. Ti su stavovi postali uzrokom napetosti i sukoba, mnoge duhove doveli do toga te smatraju da se vjera i znanost protive jedna drugoj” (GS 36).

II. MOŽE LI SE BITI U ISTO VRIJEME VJERNIK I ZNANSTVENIK?

A – Prosvjetiteljstvo odgovara NE

1. Dogmatsko protivljenje dogmatizmu

Pretjeranim zahtjevima teologa koji su osudili Galileja uslijedila je brzo odmazda. Znanost u punom zaletu željela je zatrti religiju i metafiziku. Pomognuta je velikim optimizmom osobito u 19. stoljeću a Renan je zanosno klicao: „Budućnost ima znanost!”

Nezadovoljna izvojevanom autonomijom, oborivši se na sveukupni poklad antike,

znanost si je počela prisvajati religioznu funkciju spasenja. Ovo antireligiozno prosvjetiteljstvo nije ni do danas nestalo osobito u sredinama pod utjecajem slobodnih mislilaca ili marksista. Gagarin koji je izjavio da nigdje nije susreo Boga na svom kozmičkom putovanju podsjeća nas na naivnost biologa iz prethodnog stoljeća koji je odbio vjerovati u dušu jer je nije vidio pod skalpelom. To bi bilo isto kao kad bi mehaničar odbacio vjerovati u rad motora zato što taj rad nije mogao naći rastavljajući stroj na sve njegove sastavne dijelove.

2. Prema poštivanju autonomija

Početak 20. stoljeća antagonizam jenjava. Situacija se dijelom pročistila. Crkva i politička moć nisu više u sprezi kao u srednjem vijeku. Znanstveni mentalitet i kršćanska vjera postali su skromniji. Utvrđene su metode i razgraničena polja djelovanja i prihvaćena potreba pluralističke akcije.

„Kao laiku u vjerskim pitanjima, meni se čini da je Crkva odustala od uplitanja u istine kad se radi o prirodnim zakonima. Sprema je zatvoriti se u svoje duhovno polje djelovanja. Znanost, kako je ja shvaćam ne zadiru u to polje... Pravi znanstveni agnosticizam nije negacija, nego prodor u tuđe.”

Umjesto da govorimo o znanosti općenito, bilo bi bolje razlikovati različite znanosti. Što imaju zajedničko političke i ekonomske znanosti s matematikom, biologijom ili fizikom, koje nas toliko zanimaju?

Sve različitiije metode spoznaje i različita polja rada utječu na ishode koji mogu biti razumski obrađeni. Rezultati se dobiju preko raznolikih iskustava koji se kontroliraju i provjeravaju da li koriste svim ljudima i mogu li se komunicirati kao općevažeći. Cilj je znanosti prije svega znati. Dobrodošao će pronalazak iskoristiti tehnika kojoj je potrebno znanje da bi mogla učiniti sretnijim život na zemlji.

Tako nije s kršćanskom vjerom. Ona se obraća znanosti i slobodi. Njezin svijet jest svijet apsolutnih vrednota. Ona traži iznad svega Osobu, Jednoga, Transcendentnoga: Boga. Poziva vjernika ne samo na razumsko istraživanje nego i na oslušivanje Objave.

Duhovno se iskustvo ne može odvajati od ljubavi jer je Bog kojega želi doseći Ljubav. Vjera teži k onostranosti ovoga života, k spasenju, vječnom životu. „Moje kraljevstvo nije od ovoga svijeta.”

B – Agnosticizam dopušta da je moguće

1. Od neshvaćanja do religioznosti

Kod Jeana Rostanda nalazimo izraz vrijedan pažnje. „Moje uvjerenje jest da se treba pomiriti sa životom i sa smrću u strahu i neizvjesnosti... Na svaki način ja sam nesposoban shvatiti Objavu koja je vjerojatno dana našim precima u prošlosti. Za mene su važeća vjerovanja koja se mogu razumski rekonstruirati u svakom momentu. Za mene je nemoguće vjerovati u Istinu koja je iza nas. Tko je čovjek? Što predstavlja u sveukupnoj stvarnosti? Što se izgubi u kosmosu kad čovjek umre? Ne bih se ustručavao reći da bih, kad se radi o ovim problemima, mogao život pretvoriti u strašno stanje neshvatljivosti. Malo vjerujem u svjedočanstvo ljudi s koje god strane ono dolazi... pa i u svojoj nutrini nemam hrabrosti misliti da oni koji vjeruju drukčije imaju bolji sud.”

U jednoj tako čistoj ispovijesti lako se naslućuje da njegova vjera pripada struji koja ne uvažava transcenciju; to su racionalisti apriori.

Ostali agnosticici, iako ne vjeruju u objavljene istine i ne nadilaze kozmičku religioznost, „ne bi uopće potpisali ovu strašnu nerazumljivost”. Ono što stoji u središtu iskrenog religioznog osjećaja jest spoznaja da ono što nam je nedokučivo doista postoji i pokazuje se kao najveća mudrost i najblis-tavija ljepota. Inteligenciji naših jadnih mogućnosti dostupni su tek grubo oblici tih stvarnosti. U tom smislu i samo zato svrstavam se među duboko religiozne ljude” (Einstein).

2. Teški problem metodologije

U slučaju znanosti, kao i u onom agnosticizma, postavlja se pitanje metode. Sve ono što se odnosi na Boga jest, po prirodi, radikalno drugačije od onoga što nije božansko; dakle, ne može biti dostupno nikakvom

sredstvu znanstvenog istraživanja. Theilhard de Chardin uočio je slabosti analize i neprestanu napast koju ona nosi. „...Nakon što su je privlačne analize dobro preuzele, moderna misao se privikava na ovisnost o kreatinoj funkciji sinteza. U molekuli je svakako više nego u atomu, u ćeliji više nego u molekuli, u društvenom više nego u individualnom. Kod svakog potonjeg stupnja sadržano je nešto što se ne da svesti na izolirane elemente. Od ovog trenutka svijest, život i misao dolaze sve bliže prihvaćanju da je znanost u pravu. Onom „ponešto” ipak nedostaje mnogo da bi mu znanost mogla priznati zasebnu vrijednost neovisnosti i trajnosti.

Nastali nevjerojatnim mnoštvom slučajnosti složenih u nestalnu građevinu, nisu li možda „bića Sinteze” pokusno najljepša, ali i najkrhkija stvar? Na kraju krajeva, usprkos polovičnom duhovnom obraćenju, u Materiji bezgranično razlivenoj, fizika i biologija nastoje pronaći Vječnog, veliku nepomičnu Točku” (Le Phenomene humain, 298).

Postoji, dakle, stvarni problem za znanstvenika (našeg inženjera nije mimoišao) a to je prosuditi granice na polju stvarnoga i one eksperimentalno znanstvene granice. Vrlo lako se dogodi da nesvjesni mehanizam prijeđe s eksperimentalne metode za znanstveni dogmatizam. Želeći načiniti solidnu fizičku znanost, završi se često u osporavanju materijalnog svijeta. Činjenica u kojoj duh može biti dobro posvjedočen ne priznaje ništa osim materijalnog svijeta. Što više, tako načinjena fizika svede čitavu misao na jednu jedinu projekciju.

S vremenom se tako počnemo više zanimati materijalnim svijetom nego problemima duha. Svijet materije učini nam se krcat stvarnostima, dok se duhovni problemi polako zaboravljaju. I umjesto da bude-mo oni radi kojih postoji fizika, završimo s time da smo oni za koje postoji samo predmet fizike.”

C – Znanstvenici i vjernici se slažu

Činjenica da u svim glavnim religijama svi-

jeta postoje znanstvenici koji su istovremeno i vjernici dokazuje da znanost i vjera nisu međusobno nesnošljive. Od Galileja do naših dana ima puno primjera. Matematičari: Canchy, Newton; astronomi: Copernik, Kepler, Le Verrier, Herschel; fizičari: Lord Kelvin, Fresnel, Volta, Oerstad, Ampere, Faraday, Branly, Marconi; kemičari: Lavoisier, Avogadro, Dalton; prirodoslovci: Linne, Mendel, Fabre; geolozi i paleontolozi: Termier, Brenil... popis nastavlja naše vrijeme.

1. Njihovo iskustvo je dvostruko zahtjevno

Sa svojim kolegama koji ne vjeruju oni se trude na isti način oko istraživanja poznavajući dobro duhovnu veličinu i autonomiju znanosti. Oni, međutim, osjećaju i potrebu živjeti vlastitu vjeru, ne kao jednostavni „duševni dodatak” zemaljskim ciljevima, nego kao nadnaravnu potrebu za sjedinjenjem s Božanskim, kao pobudu za životom vječnim u duhovnom gradu koji nije građen tako nisko. Kršćanin koji se trudi oko znanosti dosiže vlastitu puninu kad dosegne cjelovitost u znanosti a ne samo u vjeri.

„Uvjeren sam da nema jačeg prirodnog užitka u životu jednog vjernika od susreta sa stvarnostima iz znanosti kad se ona dobro shvati. Čovjek koji proučava materiju, više od svih drugih shvaća koliko je Krist utjelovljenjem ukorijenjen u svijet sve do u srce svakog i najmanjeg atoma” (Teilhard de Chardin).

2. Njihova je korisnost neosporna i hitna

Između znanosti i vjere postoje mnogi problemi. O. Dubarle naglašava 5 osnovnih:

1. Problem nastanka stvari: svijet, ljudska bića, stvaranje, čovjekova duhovnost.
2. Božansko upravljanje svijetom. Providnost čudesna.
3. Pitanje čovjekove sudbine; povijest, posve zemaljska ili božanski događaj?
4. Postojanje nadnaravne objave s ljudskim i sociološkim posljedicama.
5. Pravo interventa vjere u procesu humanizacije, moralne odredbe i, kad slučaj zahtijeva, zahvat u javni život.

U svijetu koji se razvija Crkva treba istraživalačka tijela. II. vatikanski koncil

kateheze

tvrdi da se takva istraživanja nikad ne protiv vjeri. Vjerske i profane stvarnosti proizlaze iz samoga Boga. Onaj koji ustrajno i u poniznosti prodire u tajnu stvari vođen je Božjom rukom makar on toga i ne bio svjestan.

3. Gorući motivi njihovog istraživanja

„Trudeći se da upoznaju neiscrpna bogatstva fizičke prirode i one živuće, znanstvenik svakog dana otkriva sve više blaga koje je Stvoritelj rasuo stvarajući svijet. On je kao otkrivač novih zemalja na slavu svoga Gospodara. On je i dobročinitelj braći ljudima jer u njihovu službu stavlja plodove svog istraživanja” (Pio XII).

KRŠĆANSTVO I NAPREDAK

Čovjek postoji već barem 500.000 godina, ali samo odskora, negdje od polovice zadnjeg milenija, njegovi su se egzistencijalni uvjeti počeli bitno mijenjati, njegova moć je vidno porasla. Evo nekoliko vremenskih pokazatelja. 1500. godine probudila se moderna znanost, 1700. pronaden je parni stroj, 1831. električna energija, 1896. zrakoplov, 1942. početak atomske ere, 1957. prvi prodor u svemir.

Od 1830. maksimalna brzina je prešla s 20 na 30.000 km/s. Proizvodnja električne energije sa 20 milijardi Kw/s na više od 30.000 milijardi. Godine 1770. poznavali smo 50.000 zvijezda, danas 3.300.000. Snaga eksploziva kojom čovječanstvo raspolaze umnožena je za 10 miliona u posljednjih 20 godina. Ove brojke nas zapanjuju. Ima li kršćanstvo još mjesta u svijetu znanosti i tehnike koja je u punom zamahu? Zar Crkva u današnjem svijetu ne izgleda izgubljena kao sićušna katedrala sv. Patrika među njujorškim neboderima? Može li ona još biti sretna?

I. DA LI JE OVO NAJBOLJI OD SVIH MOGUĆIH SVJETOVA?

A – Entuzijizam

Znanost i tehnika postali su nova providnost, ona koja provida najdragocjenije milosti: auto, televizor, hladnjak, stroj za pranje rublja, zdravlje... Ona nas opskrbljuje mehaničkim robljem na kilovate i konjske snage. Ona za koju kaže Paul Valery da „trguje čudesima”. Nije li nas tehnika pošteđila beskorisnih molitava Bogu koji je postao beskoristan?

„U masi anonimnih stvaralaca i osvajača tehnike nalazimo oduševljeno povjerenje u znanost. Čovjekova je vjera utkana u njegovu profanu budućnost kao želja da se umakne trpljenju i strahu, kao težnja da se prebrodi kozmos, želja za puninom života i slobode a osobito kao nada da će čovječanstvo biti bratski izmireno” (Emilie Rideau).

B – Tjeskoba

Da čovjek zaista raspolaže neočekivanim izvorima energije. Zahvaljujući napretku očituje iz dana u dan svoje gospodstvo. Pa zašto onda toliki hvalospjevi novom idolu zvuče krivim tonovima? Zašto nose tolike krize i strahove? Hoćemo li biti u stanju vladati tako velikim napretkom? Hoće li čovjek zlatnog vremena znati cijeliti Božje zanimanje? „... Znanost ne smije previše osiliti duhove prije nego malo priguši instinkte” (J. Rostand).

Mnogi se plaše rizika da neki atomski konflikt ne prouzroči totalnu katastrofu svijeta. Za jedan sat bilo bi 150 milijuna mrtvih. „Poznato je da čovjek može učiniti veće zlo od djeteta i to na način finije inteligencije. Najgore je kad se dobra stvar pokvari a čovjekov duh može postati demoniski snažan” (Dubarle).

C – Dvoznačnost napretka

Čovjek smrtnik ima u svojim rukama moć da dokine svaki oblik siromaštva a isto tako i ljudski život. „Svjetski arsenal bombi posje-

duje 25 tona eksploziva po čovjeku.”

Naravno je da opasnost ne prijete iz sile kao takve nego iz zloupotrebe koju čovjek može primijeniti. Denis de Rougement pisao je nakon Hirošime: „Bomba uopće nije opasna, to je obični predmet, onaj koji bi mogao biti opasan jest čovjek.”

Pitanje je da li i znanstveni napredak koji neprestano raste slijedi po istoj liniji i moralna svijest. Raste li proporcionalno s čovjekovom snagom?

Uzmimo za primjer skandinavske zemlje. One posjeduju najveći standard u Evropi, one su prvi svjedoci „grada sreće”. „Znate – reče mi jedan mladić prezirno – da većina mojih sunarodnjaka koji žive u Parizu peru zube mineralnom vodom jer se boje bakcila?” Ulijenili smo se, previše jedemo, nemamo briga, tragedija, ideala. Mounier se nakon svega pita u vezi sa Švedskom: „Nije li oboljela naša sreća?”

Čini se da je prvi učinak napretka i prosperiteta opće popuštanje ljudskih snaga počevši od onih radnih... Ta se malaksalost brzo prenosi na duhovno područje. Sigurno je da napredak ne želi osiliti čovjeka ali pitanje je može li ga učiniti humanijim? U srcu tehničkog napretka prijete opasnost osobi. „Što imamo od toga što se u nekoliko sati prevezemo tisuće kilometara ako je putnik u tom veličanstvenom vozilu divlji?” (Saint Exupery).

D – Organizacija i „dodatak za dušu”

Koje je, dakle, rješenje? Zar se ne može ostvariti razvoj koji bi odgovarao progresu? Na kraju vjerovati u progres jest isto što i vjerovati da povijest ima smisao, a čovjek po znanosti i tehnici treba biti zanatlija svoje slobode i uzdignuća k sreći. Kršćanin zna to da je taj plan u skladu s njegovim religioznim uvjerenjem.

Kakav nered! 500 milijardi se osigurava za rat, a nešto sasvim malo odvaja se za zemlje u razvoju. „Ako se naše društvo ne organizira malo bolje, postat ćemo dvonošci s osušenim mozgovima koji usavršavaju svoju ubojitost protiv drugih dvonožaca od kojih

neće ništa dobiti... Dosta je pogledati kako se majmun služi pisaćim strojem..." Ali je li dosta da se organiziramo? I po kojim ćemo najvećim kriterijima to učiniti? Koji je najbolji od načina Aldousa Huxleya?

Postoji velika veza između načina na koji čovjek koristi svoju snagu i stupnja moralne svijesti koju je dosegao. Uostalom stroj ne ispravlja slobodu i organizacija koliko god bila potrebna ne obraća srca... Što onda? Berson odgovara: „Odrasti u tijelu zahtijeva odraslost duha, mehanika zahtijeva mistiku." To je zadaća oko koje trebaju poraditi humanisti i kršćani.

II. KRŠĆANSTVO I NAPREDAK

Čitav svijet govori o napretku. Što je to u njemu tako privlačno?

Vjerovati u napredak znači vjerovati da povijest ima smisao, da čovjek uz pomoć tehnike i znanosti mora biti kovač svoje slobode i svog uspona prema sreći. Kršćanin zna da je ta želja u skladu s njegovim vjerskim uvjerenjem.

A – Adam nije Prometej

Prometej je ukrao Zeusu vatru s neba. To je svetogrđe platio strašnom kaznom. Adam je primio određeno poslanje: „Podrediti sebi zemlju." Njegova pokoljenja trebaju ovladati prirodom, usavršiti tehniku i okoristiti se njome.

Adam nije lopov. Njegov je zadatak posvetiti svijet promatrajući u njemu lik Boga stvoritelja. Njegov mu je neposluh osporio to poslanje i njegovu zadaću još više otežao.

B – Kršćanin i povijest napretka

Zanimljivo je uočiti koliko se podudara ju kršćanski svijet i svijet znanstvene civilizacije. Da li je to čista slučajnost?

Čovjek je posvuda i u svakom vremenu glavni izvor energije. Intervencija kršćanstva bila je tu odlučujuća. Ustvrdivši čovjekovu temeljnu vrijednost i dopustivši je, ona

kateheze

je uvijek otimala čovjeka ispod vlasti tehnike. Uбудuće se planira sistem proizvodnje pokretnim snagama koju su nekoć predstavljali robovi, sada, naravno, bez ropstva i služinčadi. Tako su inovatori moderne znanosti bili istovremeno kršćani i, vjerni svom pozivu, oslobađali čovjeka unapređujući život na zemlji.

C – Tehnika, nada, ljubav

Kršćanska nada nije ona koju očekuju marksisti: povratak velikih ulaganja u svijet. Naprotiv, „nada onostranosti oduševljava čovjeka da bolje organizira ovaj život". Molitva mi ne može nadomjestiti „zasukane rukave". Krist se nije povlačio na molitvu kad ga je gladno mnoštvo okruživalo.

Čovječanstvo XX. vijeka raspolaže zalihama koje mu omogućuju ostvariti ljubav Gospodnju. „Bio sam gladan i dali ste mi jesti..." Kad se ukazala bijeda Indije, bila je to prilika da se znanost zainteresira za bližnjega i upusti u borbu protiv bijede.

D – Budućnost kršćanstva

Postoji danas u čovjeku gorkasti okus vlastite moći... Po njemu ocean slobodne energije teži da pokrije zemlju. Treba zato formulirati prikladan jedinstveni sistem kontrole. „Moral nije ništa drugo nego manje-više naznačeno umijeće energije i misli. Religija, tako često nedostojno privezivana za metafiziku, ima ulogu da na svoj način zasniva moral noseći nemirnom i nediscipliniranom mnoštvu atoma koje misli dominantni princip reda i odskočnu dasku za uzvišenije stvaralaštvo. Taj zahtjev treba poštivati i ljubiti... Svijet se treba masovno obratiti, inače će propasti. To je filozofska neminovnost. Ako se pak obrati, bit će u stjecištu religiozne akcije koja će se blagovremeno pronaći u kršćanstvu a ono će je vjerno produžiti sve do kraja sebe samoga" (Teilhard de Chardin: Scienza e Carita).

* * * * *

III. NAPREDAK I SPASENJE

A – Vrijednost napretka: priprava na evanđelje

Drugi vatikanski koncil hvali pozitivne vrednote moderne kulture: vjernost znanstvenoj istini, smisao za međunarodnu solidarnost i svijest odgovornosti za zemlje u razvoju. Sve to može na neki način značiti priprava na prihvaćanje evanđeoske poruke a božanska ljubav onoga koji je došao da svijet spasi može toj pripravi dati oblike” (GS 57).

Može li znanstvenik, nevjernik živjeti od „autentičnih vrednota” spasenja? To nam se ne čini nemogućim. Jer ako učenjaci posjeduju misao čovječanstva i ako im je stalo do zajedničkog dobra, zašto ne bismo mogli vidjeti u njihovu djelu čašu vode za siromahe, o kojoj govori Matejevo evanđelje? Pa ako subjektivno gledano njihova energija bude i antikršćanski življena, tko može reći da nije istinska ljubav? Tko može reći da objektivno ne ostvaruje služenje Bogu kad je već u službi ljudi?

„Epoha znanosti i napretka može biti življena kao povijest ljubavi u implicitnom smislu. Ne mora znati odakle je ni kamo ide, ali nema razloga da je kršćanstvo negira, pa ni onda ako mu se usprotivi. Posvuda gdje ljudi odaberu borbu protiv zla i stave se u službu bližnjega, imaju s naše strane pravo na odobravanje. U svakom dakle pomaku k boljem svijetu stoji slobodan prolaz prema

onostranoj sreći Kraljevstva Božjeg.”

B – Granice napretka: transcendencija spasenja

Uza sve to horizont kršćanskog života nije zemaljski napredak koji polarizira naša nastojanja i nade, nego vesela vijest spasenja. „Mi gledamo sa simpatijama svemirske pohode, ali naš pothvat nadilazi sve visine i brzine tehnike. Radi se o približavanju čovjeka Bogu i ulasku u društveni život s evanđeoskim kvascem” (Ivan XXIII).

Kad stignemo sve do kraja problema naše sudbine, naići ćemo na nepremostivi zid: nemoćni smo pred grijehom, goloruki pred izvjesnim patnjama i pred samom smrću.

Što vrijedi čovjeku ako osvoji svijet, a dušu izgubi? Što čovjek može dati u zamjenu za svoj život?” Ako je Krist došao da nas spasi, to je zato što smo stradali. Jedino Bogočovjek može osvijetliti granice naše ljudske uvjetovanosti u apsolutnim dimenzijama, tj. u božanskom posinjenju. Teilhard de Chardin sažima ovako etape ljudskog napora. „Više znati, više moći, više biti.” Biti više znači doseći puninu života u Isusu Kristu, to je milost koja dolazi odozgo. „Za nas ljude i radi našeg spasenja sišao je s neba.” Potrudimo se dakle okrenuti ljestvicu vrednota. Ne „ekonomija iznad svega”, kako kažu marksisti i kapitalisti, nego „tražite iznad svega kraljevstvo Božje i njegovu pravdu a sve ostalo će vam se dodati” (Mt. 6,33).